

Η κάλυψη των οικογενειακών βαρών με προσφυγή στην εθνική αλληλεγγύη – Πρόταση για τη δημιουργία ενιαίου ταμείου

της Πατρίνας Παπαρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη

1. Αναγκαία η αποσαφήνιση του στόχου κάθε οικογενειακής παροχής

2. Προστασία κοινωνικά άνιση όσον αφορά τους δικαιούχους

3. Προστασία μη ικανοποιητική όσον αφορά τους έμμεσα ασφαλισμένους

4. Προστασία που δημιουργεί αντικίνητρα για την απασχόληση ιδίως των γυναικών

5. Η δημιουργία ενιαίου, χρηματοδοτούμενου από το Κράτος, ταμείου για την κάλυψη των οικογενειακών βαρών, ως μέσο για την εναρμόνιση της οικογενειακής με την επαγγελματική ζωή

1. Αναγκαία η αποσαφήνιση του στόχου κάθε οικογενειακής παροχής

Η παρούσα εισήγηση εστιάζεται σε μέτρα που εντάσσονται στην πολιτική για την απασχόληση¹ και στην κοινωνική ασφάλιση² και πρόνοια³ χωρίς όμως να παραβλέπει ότι η εναρμόνιση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής επιτυγχάνεται από τη συνδυασμένη χρήση όλων των μέτρων της κοινωνικής πολιτικής.

Οι οικογενειακές παροχές, δηλαδή κάθε είδους παροχή που αποσκοπεί στην ενίσχυση της οικογένειας για να ανταποκριθεί στα οικογενειακά βάρη, εξυπηρετούν δύο σκοπούς: Πρώτον, τη δημιουργία (ίσων ευκαιριών στην επαγγελματική απασχόληση και δεύτερον την ενίσχυση της γεννητικότητας. Οι δύο αυτοί σκοποί αλληλεξαρτώνται, διότι τα μέτρα που εξασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες στην επαγγελματική απασχόληση αναφέρονται στην κάλυψη των αυξημένων εξόδων και στη διάθεση του αναγκαίου για την ανατροφή των παιδιών χρόνου και κατ' αυτόν τον τρόπο συμβάλλουν στην αύξηση της γεννητικότητας. Η εναρμόνιση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής διατρέχει κάθε κοινωνική πολιτική, όπως π.χ. την πολιτική για την κοινωνική ασφάλιση, την πρόνοια, την απασχόληση, τη στέγαση κ.λπ. Για

τον λόγο αυτό μεταφέροντας την έκφραση από το κοινοτικό δίκαιο θεωρούμε ότι αποτελεί οριζόντιο στόχο για το δίκαιο της κοινωνικής προστασίας. Με αυτό το σκεπτικό το Σ.τ.Ε. δέχεται ότι η εναρμόνιση της οικογενειακής με την επαγγελματική ζωή αποτελεί αρχή του κοινοτικού δικαίου που διέπει την κοινωνική προστασία⁴.

Εάν κύριος στόχος των οικογενειακών παροχών είναι η ενίσχυση των οικογενειών με μικρά εισοδήματα, τότε απαιτείται αναδιανομή των εισοδημάτων⁵ και αυτό γίνεται με τη θέσπιση εισοδηματικών ελέγχων και κριτηρίων για τη χορήγησή τους (αναδιανεμητική δικαιοσύνη). Αντίθετα, δεν απαιτούνται εισοδηματικά κριτήρια και έλεγχοι, αν κύριος στόχος είναι η δημογραφική πολιτική επειδή αξιο προστασίας είναι αυτό καθ' εαυτό το παιδί (ισότητα). Κατά συνέπεια, η διάκριση των οικογενειακών παροχών σε αυτές που χορηγούνται ύστερα από εισοδηματικό έλεγχο και αυτές που δεν απαιτείται εισοδηματικός έλεγχος για τη χορήγησή τους είναι σημαντική.

Στην Ελλάδα, η χορήγηση οικογενειακών παροχών με βάση εισοδηματικά κριτήρια δεν ευτύχησε. Το 1983-85 ο Ο.Α.Ε.Δ.⁶ επιχείρησε να θεσπίσει ένα σύστημα κοινωνικοασφαλιστικής προστασίας που απέβλεπε 1) στην ενίσχυση ειδικών κατηγοριών, 2) στην ενίσχυση του 2^{ου}, 3^{ου} και 4^{ου} παιδιού, 3) στην ενίσχυση των οικογενειών με χαμηλό εισόδημα και 4) στην ενίσχυση των οικογενειών ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Το σύστημα αυτό έθεσε για πρώτη φορά εισοδηματικά κριτήρια, ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών και το φορολογητέο εισόδημα⁷, αλλά τα κριτήρια αυτά καταργήθηκαν το 1999 εξαιτίας των αδυναμιών του φορολογικού συστήματος.

Αλλά και η προνοιακού χαρακτήρα προστασία της πολύτεκνης οικογένειας αντιμετώπισε προβλήματα όταν επιχειρήθηκε να συνδεθεί με εισοδηματικά κριτήρια. Το Σ.τ.Ε. έχει κρίνει ότι κατά το Σύνταγμα η προστασία της πολύτεκνης οικογένειας δεν επιτρέπεται να περιορίζεται από έλεγχο των εισοδημάτων⁸. Η απόφαση αυτή, ενώ φαι-

1. Όπως ενδεικτικά, μειωμένο ωράριο, γονική άδεια, άδεια πατρότητας, απαγόρευση απολύσεων κ.ά.

2. Με τον ν. 3868/58 ιδρύθηκε ο Διανεμητικός Λογαριασμός Οικογενειακών Επιδομάτων Μισθωτών στον Οργανισμό Απασχόλησεως και Ασφαλίσεως Ανεργίας, ήδη Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ. – Δ.Λ.Ο.Ε.Μ.), που καλύπτει τον κίνδυνο οικογενειακών βαρών για τους άμεσα ασφαλισμένους μισθωτούς. Ο κίνδυνος αναφέρεται στη συντήρηση των ανήλικων τέκνων του άμεσα ασφαλισμένου μισθωτού και εφόσον σπουδάζουν στη συντήρησή τους μέχρι τη συμπλήρωση του 22ου έτους της ηλικίας τους. Οι παροχές χρηματοδοτούνται από ισομερείς εισφορές των εργοδοτών και εργαζομένων και συνεισφορά από τα αποθεματικά του κλάδου στρατεύσεως του Ο.Α.Ε.Δ.

3. Επίδομα απροστάτευτου παιδιού (ν. 4051/60), επίδομα τρίτου παιδιού (άρθρο 63 του ν. 1892/90 και άρθρο 39 του ν. 2459/97), πολυτεκνικό επίδομα κ.λπ.

4. Σ.τ.Ε. (Ολ.) 3216/2003, Ε.Δ.Κ.Α., 2003, 90ῃ με παρατηρήσεις Π. Πετρόγλου.

5. Η κοινωνική προστασία αποσκοπεί στην άρση των ουσιαστικών - πραγματικών ανισοτήτων και αυτό επιτυγχάνεται με την αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των λιγότερο προνομιούχων.

6. Ν. δ. 868/58, ν. 1346/83, κ.ά.

7. Β. Καραγιάννη, ό.π., σ. 90 επ.

νομενικά ενισχύει το παραπάνω κοινωνικό δικαίωμα, εντούτοις στην πράξη το καθλώνει, διότι το επίδομα παραμένει χαμηλό εξαιτίας του σχετικά μεγάλου αριθμού των δικαιούχων σε συνδυασμό με τα περιορισμένα οικονομικά μέσα που διατίθενται. Συνεπώς, η σύνδεση της δημογραφικής πολιτικής με τα πολυτεχνικά επιδόματα προβληματίζει, διότι τελικά ούτε η δημογραφική πολιτική εξυπηρετείται ούτε οι οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα ενισχύονται. Επιβάλλεται λοιπόν να αποσαφηνισθεί ποιοι στόχοι εξυπηρετεί και αντίστοιχα ποιες αρχές ακολουθεί κάθε επί μέρους οικογενειακή παροχή, ώστε οι σχετικές διατάξεις να μην ανατρέπονται εκ των υστέρων δικαστικά εξαιτίας της ασυμφωνίας των αρχών που τις διέπουν με τον στόχο που εξυπηρετούν.

Τα εθνικά συστήματα κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) υποφέρουν από την παρατεταμένη οικονομική κρίση, η οποία οφείλεται κυρίως στις επανειλημμένες κρίσεις της διεθνούς οικονομίας, στη δημογραφική γήρανση, στη μεταβολή των εργασιακών και οικογενειακών σχέσεων, στο ότι η υγειονομική περίθαλψη απαιτεί μεγαλύτερους πόρους εξαιτίας των ραγδαίων επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων και στην αναποτελεσματική οργάνωση και λειτουργία τους. Η αντιμετώπιση της κρίσεως αυτής έχει οδηγήσει στη θέσπιση κανόνων δικαίου και στη λήψη μέτρων αφ' ενός για την προαγωγή της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας και αφ' ετέρου για τη διατήρηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου⁸. Η δημοσιονομική σταθερότητα και η οικονομική βιωσιμότητα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας φέρνει στο επίκεντρο των εθνικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Με αυτά τα δεδομένα στα περισσότερα κράτη μέλη της Ε.Ε. καθιερώνονται ελάχιστες παροχές που στηρίζονται σε εισοδηματικό έλεγχο. Η Ελλάδα έχει θεσπίσει περιορισμένα και αποσπασματικά τέτοιου τύπου παροχές, όπως π.χ. το επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης (Ε.Κ.Α.Σ.)¹⁰

Συνεπώς, επιβάλλεται να καθορίζεται ρητώς ο στόχος και οι αρχές που ακολουθεί κάθε οικογενειακή παροχή, ώστε να ενισχυθούν οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και να εξασφαλισθεί η συνεπής εφαρμογή των αρχών που τις διέπουν με τους στόχους που εξυπηρετούν.

2. Προστασία κοινωνικά άνηση όσον αφορά τους δικαιούχους

Διευκρινίζεται ότι οι ανισότητες που στη συνέχεια περιγράφονται δεν θεωρείται ότι παραβιάζουν τις διατάξεις περί ισότητας, διότι η ασφάλιση σε διαφορετικούς ασφαλιστικούς οργανισμούς, με διαφορετικό καθεστώς και με

βάση διαφορετικό είδος απασχολήσεως δικαιολογεί διαφορετικές ρυθμίσεις.

Στην Ελλάδα οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι μισθωτοί του ιδιωτικού και του ευρύτερου δημόσιου τομέα έχουν τη δυνατότητα να λάβουν άδειες και να απουσιάσουν από την εργασία τους άλλοτε με αποδοχές¹¹ και άλλοτε άνευ αποδοχών¹² χωρίς να χάσουν τη θέση τους και τα σχετικά δικαιώματά τους. Αντίθετα, οι αυτοτελώς απασχολούμενοι¹³ και οι αγρότες¹⁴ δεν έχουν αυτήν τη δυνατότητα, διότι η απουσία από την εργασία τους πρακτικά ισοδυναμεί με απώλεια των εισοδημάτων και της πελατείας τους. Συνεπώς οι ελληνικές οικογένειες διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

α) Η πρώτη, περιλαμβάνει τους δημόσιους υπαλλήλους και τους μισθωτούς του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και προστατεύεται από την εργατική νομοθεσία και την κοινωνική ασφάλιση κατά τρόπο που κρίνεται σχετικά ικανοποιητικός χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν χωρούν βελτιώσεις.

β) Η δεύτερη, περιλαμβάνει τους αυτοτελώς απασχολούμενους και τους αγρότες και χαιρεί μειωμένης προστασίας σε σχέση με την προηγούμενη, διότι όσοι ανήκουν σε αυτήν απουσιάζουν ελάχιστα από την εργασία τους επειδή δεν εξασφαλίζονται οι αποδοχές τους κατά τη διάρκεια της απουσίας τους. Ειδικότερα, οι αυτοαπασχολούμενες γυναίκες που στην ελληνική κοινωνία κατά κανόνα φέρουν το βάρος της ανατροφής των παιδιών δεν διαθέτουν χρόνο για την οικογένειά τους και στην περίπτωση που δεν έχουν οικονομική άνεση συντρέβονται μεταξύ των οικογενειακών και των επαγγελματικών τους καθηκόντων¹⁵. Ποια μητέρα ή πατέρας που είναι για παράδειγμα νέος ελεύθερος επαγγελματίας ή έχει ένα μικρό κατάστημα ψιλικών μπορεί να λείψει από το γραφείο ή το κατάστημα για 9 μήνες, όπως μπορούν ν' απουσιάσουν οι δημόσιοι υπάλληλοι; Πέραν του ότι δεν εξασφαλίζουν τα προς το ζην, κινδυνεύουν να χάσουν την πελατεία τους που κατά τη διάρκεια της απουσίας τους θα στραφεί σε ανταγωνιστές. Συνεπώς, γι' αυτήν την κατηγορία των οικογενειών πρέπει να λυθούν δύο προβλήματα, ώστε να εναρμονισθεί η οικογενειακή με την επαγγελματική τους ζωή: α) η αναπλήρωση του εισοδήματός τους (είτε του πραγματικού είτε ενός πλασματικού) κατά την απουσία από την εργασία και β) η διατήρηση της πελατείας τους πράγμα που ισοδυναμεί με την εξασφάλιση της δυνατότητας να αντικατασταθούν προσωρινά, δηλαδή με την πληρωμή αντικαταστάτη.

Αν μάλιστα ληφθεί υπ' όψη ότι στην Ελλάδα οι περισσότεροι επαγγελματίες, βιοτέχνες, έμποροι και αγρότες έχουν μικρές επιχειρήσεις – καταστήματα – γραφεία που στηρίζονται κυρίως στην προσωπική τους εργασία ή σε

8 Σ.τ.Ε., 1095/2001, Δδίκη, 2002, σ. 84, σύμφωνα με την οποία κατά το άρθρο 21 παρ. 2 του Ελληνικού Συντάγματος τα πολυτεχνικά επιδόματα δεν επιτρέπεται να εξαρτώνται από εισοδηματικό έλεγχο.

9 Παρά τις σημαντικές διαφορές όσον αφορά την οργάνωση και λειτουργία των εθνικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας μπορεί στην Ε.Ε. να γίνει λόγος για ένα ιδιαίτερο πρότυπο με τα εξής συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: Τα κράτη μέλη δαπανούν ένα μεγάλο ποσοστό του Α.Ε.Π. για την κοινωνική προστασία και ειδικότερα για την κοινωνική ασφάλιση, την οποία αναγνωρίζουν ως κοινωνικό δικαίωμα.

10 Άρθρο 20 του ν. 2434/96.

11 Ενδεικτικά, οι μισθωτοί δικαιούνται μειωμένου ωραρίου, άδειας μητρότητας – τοκετού - λοχείας, άδειας πατρότητας, γονικής άδειας για επίσκεψη στο σχολείο, επιπλέον κανονικής άδειας για τους μόνους γονείς κ.ά.

12 Γονική άδεια χωρίς αποδοχές.

13 Ανεξάρτητοι επαγγελματίες και ελεύθεροι επαγγελματίες.

14 Εφόσον δεν είναι εργάτες γης.

15 Συχνά και των ενσώχων για την πολύωρη απουσία τους από την οικογένειά τους, ιδίως όταν τα παιδιά είναι μικρά.

οικογενειακές δομές είναι προφανές ότι η αυτή η κατηγορία βρίσκεται σε πολύ μειονεκτική θέση σε σχέση με την προηγούμενη. Δεν είναι τυχαίο ότι μια θέση στο Δημόσιο ή σε μεγάλη επιχείρηση του ευρύτερου δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα είναι περιζήτητη από την πλειοψηφία των νέων γυναικών.

Τέλος, όσον αφορά τα μέτρα της κοινωνικής ασφαλίσεως για την αναγνώριση πλασματικού χρόνου για κάθε παιδί και ουσιαστικά την πρόωγη συνταξιοδότηση των γυναικών αυτά δεν βοηθούν στην επίτευξη των στόχων της οικογενειακής και δημογραφικής πολιτικής¹⁶. Οι αυξημένες ανάγκες σε χρόνο και χρήμα για την υποστήριξη της οικογένειας απαιτούνται κατά το χρόνο που η γυναίκα ασκεί την επαγγελματική της δραστηριότητα και όχι κατά τον χρόνο που επέρχεται ο ασφαλιστικός κίνδυνος και συνταξιοδοτείται, δεδομένου ότι τότε έχουν μεγαλώσει πια τα παιδιά, έχουν αναπτύξει την προσωπικότητά τους, έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευσή τους και κατά κανόνα ήδη εργάζονται. Εξάλλου, διατηρούμε επιφυλάξεις ως προς το εάν τα μέτρα αυτά δικαιολογούνται από τις διατάξεις για την ισότητα των δύο φύλων.

Οι κοινωνικές αυτές ανισότητες στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα σημαντικές, διότι ο συνολικός αριθμός των αυτοτελώς απασχολούμενων, ελευθέρων επαγγελματιών και αγροτών που ασφαλιζονται για κύρια ασφάλιση είναι ίσος με τον συνολικό αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων και των ασφαλισμένων για μισθωτή εργασία στον ιδιωτικό ή ευρύτερο δημόσιο τομέα¹⁷. Η αναλογία αυτή διαφοροποιεί την Ελλάδα από πολλά άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε., όπου ο συνολικός αριθμός των μισθωτών υπερέρχει κατά πολύ έναντι των λοιπών ασφαλισμένων. Συνεπώς, στην Ελλάδα, περίπου το ήμισυ του ασφαλισμένου πληθυσμού δεν απολαμβάνει αποτελεσματικής προστασίας της μητρότητας και της οικογένειας σε σχέση με το έτερο ήμισυ του πληθυσμού¹⁸.

3. Προστασία μη ικανοποιητική όσον αφορά τους έμμεσα ασφαλισμένους

Μία άλλη παράμετρος που πρέπει να εξετασθεί είναι ότι οι έμμεσα ασφαλισμένοι που στην Ελλάδα στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες και παιδιά δεν έχουν άμεσο δικαίωμα κατά του ασφαλιστικού οργανισμού να αξιώσουν ατομικά και για λογαριασμό τους τις σχετικές παροχές. Το δικαίωμα

τους είναι παρεπόμενο και θεμελιώνεται στο δικαίωμα του άμεσα ασφαλισμένου¹⁹. Αποτέλεσμα του παρεπόμενου χαρακτήρα του δικαιώματος των έμμεσα ασφαλισμένων είναι ότι ο άμεσα ασφαλισμένος δικαιούται να αξιώσει την παροχή, ενώ ο έμμεσα ασφαλισμένος το δικαιούται εφόσον οι οικείες διατάξεις το προβλέπουν ειδικώς²⁰.

Ερωτάται πώς μπορεί να θεμελιωθεί το δικαίωμα του έμμεσα ασφαλισμένου να αξιώσει τις παροχές, εάν ο άμεσα ασφαλισμένος αρνείται να συμπράξει ή αδιαφορεί. Η σκέψη να καλυφθεί το κενό με αναλογική εφαρμογή των διατάξεων περί συμβάσεων υπέρ τρίτου²¹ προσκρούει στο ότι η κοινωνική ασφάλιση δεν διέπεται από το ιδιωτικό, αλλά από το δημόσιο δίκαιο²² με αποτέλεσμα να απαιτείται είτε ρητή νομοθετική πρόβλεψη είτε οι αναλογικά εφαρμόζομενες διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου να εκφράζουν γενικές αρχές που ισχύουν και στο δημόσιο δίκαιο. Το ερώτημα λοιπόν είναι, αν οι διατάξεις του Α.Κ. για τις συμβάσεις υπέρ τρίτου εκφράζουν τέτοιες γενικές αρχές. Υποστηρίζεται επίσης ότι άμεσο δικαίωμα του έμμεσα ασφαλισμένου πρέπει να αναγνωρισθεί με βάση την αρχή της χρηστής διοικήσεως²³. Η νομολογία δεν φαίνεται να έχει αποφανθεί για το ζήτημα αυτό.

Για να μη διαιωνίζεται η εξάρτηση των έμμεσα ασφαλισμένων απαιτείται να θεμελιωθεί νομοθετικά αυτοτελές δικαίωμα αυτών. Το επιχείρημα της γαλλικής κυρίως θεωρίας για τη διατήρηση του παρεπόμενου χαρακτήρα του δικαιώματος των έμμεσα ασφαλισμένων είναι ότι οι οικογενειακές παροχές εκτιμώνται στο επίπεδο της οικογένειας και όχι εξατομικευμένα²⁴. Το επιχείρημα αυτό δεν πείθει, διότι συγχέονται δύο διακριτές πράξεις, δηλαδή την εκτίμηση του δικαιώματος και την είσπραξη της παροχής. Με άλλα λόγια, η εκτίμηση μπορεί να γίνεται ανά οικογένεια και η είσπραξη της παροχής ατομικά.

Παραδείγματα νομοθετικής αναγνώρισεως των αυτοτελών δικαιωμάτων των έμμεσα ασφαλισμένων αποτελούν οι διατάξεις περί συντάξεως των διαζευγμένων. Με τη ρύθμιση αυτή επιχειρείται να εξασφαλισθεί ο/η σύζυγος που μετά το διαζύγιο και ενόψει της προχωρημένης ηλικίας και της διάρκειας του γάμου βρίσκεται χωρίς εισόδημα και αδυνατεί να εξασφαλίσει τη διατροφή του/της²⁵. Στην πράξη σήμερα η διάταξη αυτή περιλαμβάνει κυρίως γυναίκες και ο επιμερισμός της συντάξεως του συζύγου στηρίζεται στη λογική ότι η σύζυγος συνεισέφερε με την οικιακή

16. Άρθρο 4 παρ. 7 του ν. 3029/02.

17. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Κοινωνικού Προϋπολογισμού του Υ.Ε.Κ.Α. του έτους 2003, σ. 367 επ., οι ασφαλισμένοι για κύρια ασφάλιση στους οργανισμούς ανεξαρτήτων επαγγελματιών ανέρχονται σε 797.632, στους οργανισμούς ελευθέρων επαγγελματιών σε 218.670, στον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων σε 740.000 και συνολικά σε 1.760.000. Αντίστοιχα, οι ασφαλισμένοι στους οργανισμούς ασφαλίσεων μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και των δημοσίων επιχειρήσεων καθώς και των τραπεζών και του τύπου ανέρχονται συνολικά περίπου σε 2.040.000. Σ' αυτά τα ποσοστά δεν περιλαμβάνονται οι δημόσιοι υπάλληλοι, τα όργανα των σωμάτων ασφαλείας και οι υπάλληλοι των Δήμων που ασφαλιζονται για κύρια σύνταξη από το Δημόσιο.

18. Αυτή η ανισότητα εξηγεί γιατί παρά τα σχετικώς ικανοποιητικά μέτρα που λαμβάνονται για τους μισθωτούς και δημοσίους υπαλλήλους δεν επιτυγχάνεται κάποια σημαντική δημογραφική ανάκαμψη.

19. Ενδεικτικά, στον Συνήγορο του Πολίτη έχουν υποβληθεί αναφορές κατά του Ο.Π.Α.Δ., διότι δεν ανανεώνει το βιβλιόριο ασθένειας του παιδιού στην περίπτωση που ο πατέρας αρνείται ή αμελεί ή αδιαφορεί. Βλ. Σ.τ.Π. υπόθεση με αρ. 7554/12-4-2002. Με τη διαμεσολάβηση του Σ.τ.Π. ανανεώθηκε τελικά το βιβλιόριο ασθένειας του παιδιού.

20. Βλ. σχετικά Άγγελος Στεργίου, *Η προστασία της μητρότητας στο δίκαιο κοινωνικών ασφαλίσεων*, εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1989, σ. 55 επ. και υποσημειώσεις 49 – 50 όπου αναφέρει σχετική νομολογία για τις παροχές μητρότητας (Σ.τ.Ε. 3398/85, Ε.Δ.Κ.Α., 1986, 95)

21. Α.Κ. 410 επ.

22. Κ. Κρεμαλής, *Το δικαίωμα για προστασία της υγείας*, Αθήνα, 1987, σ. 101 επ.

23. Άποψη του Άγγελου Στεργίου, ό.π., σ. 59.

24. J. J. Dupeyroux, M. Borghetto, R. Lafore, R. Ruellan, ό.π., σ. 707.

25. Άρθρο 4 ν. του 3232/04.

εργασία της και την ανατροφή των παιδιών στην επαγγελματική σταδιοδρομία του²⁶. Επίσης, προσωπικό δικαίωμα των έμμεσα ασφαλισμένων προβλέπεται υπέρ του διαζευγμένου ανασφάλιστου συζύγου στην περίπτωση της συνεχισσεως της ασφαλίσεως στον κλάδο ασθένειας²⁷ κ.λπ.

Ειδικότερα για τα παιδιά και προκειμένου να εξασφαλίζονται αποτελεσματικά τα δικαιώματά τους τα οποία εξειδικεύονται στην Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού την οποία έχει κυρώσει η Ελλάδα²⁸, δικαιούχος των οικογενειακών παροχών πρέπει να είναι το πρόσωπο που έχει την υποχρέωση διατροφής τους. Στην Ελλάδα, οι επί μέρους διατάξεις, που θεσπίζουν οικογενειακές παροχές διαφοροποιούν αδικαιολόγητα τα πρόσωπα που έχουν το δικαίωμα να απαιτούν και εισπράττουν τα επιδόματα για τα παιδιά²⁹. Κατά τη γνώμη μας, θα έπρεπε να ακολουθηθεί η παραπάνω πρόβλεψη της Διεθνούς Συμβάσεως για τα Δικαιώματα των παιδιών και να χορηγούνται οι παροχές στο πρόσωπο που έχει την ευθύνη για τη διατροφή του.

4. Προστασία που δημιουργεί αντικίνητρα για την απασχόληση, ιδίως των γυναικών

Έχει παρατηρηθεί ότι όσο περισσότερο επιβαρύνονται οι εργοδότες με την πολιτική προστασίας της οικογένειας, τόσο μεγαλύτερο κίνητρο έχουν να αποφεύγουν την απασχόληση των γυναικών που βρίσκονται σε αναπαραγωγική ηλικία και δεν έχουν παιδιά. Επίσης, η διαφοροποίηση του εργασιακού και ασφαλιστικού καθεστώτος των μισθωτών και των αυτοτελώς εργαζομένων παρέχει κίνητρο για την απασχόληση με συμβάσεις έργου που υποκρύπτουν συμβάσεις εργασίας. Παρά τις σχετικές απαγορεύσεις απολύσεων, οι γυναίκες απομακρύνονται από την εργασία ή χάνουν δικαιώματα που θα είχαν, αν δεν είχαν τεκνοποιήσει. Χαρακτηριστικά, χρειάστηκε να φθάσει σχετική υπόθεση στον Άρειο Πάγο για να επιλυθεί υπέρ της διατηρήσεως των δικαιωμάτων της εργαζόμενης σε θέση ευθύνης μετά την επάνοδό της στην εργασία από απουσία λόγω μητρότητας, ενώ το Πρωτοδικείο και το Εφετείο είχαν αντίθετη άποψη. Πρέπει δε να ληφθεί υπ' όψιν ότι και η άποψη των εργοδοτών ότι δηλαδή μια θέση ευθύνης δεν μπορεί να περιμένει για μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως για παράδειγμα ενός έτους και ότι η προσωρινή αναπλήρωση αυτών των θέσεων δημιουργεί «δικαιώματα και προσδοκίες» στους αναπληρωτές δεν στερείται κάποιες βάσεις. Στην

εξεταζόμενη περίπτωση η γυναίκα θα μπορούσε να επιστρέψει νωρίτερα στην εργασία της, αν εισέπραττε τις αποδοχές της πλέον ενός μηνιαίου επιδόματος για ένα χρονικό διάστημα μετά τη λήξη της άδειας κησέως, ώστε να απασχολεί βρεφοκόμο. Παράλληλα αν είχε κάποιες διευκολύνσεις για το διάστημα αυτό, όπως π.χ. το μειωμένο ωράριο.

Με λίγα λόγια η κοινωνική προστασία της οικογένειας είναι αποσπασματική, δημιουργεί οικογένειες πολλαπλών ταχυτήτων, επιβαρύνει το κόστος της μονάδας εργασίας και δημιουργεί αντικίνητρα για την απασχόληση με σχέση μισθώσεως εργασίας. Τα αντικίνητρα αυτά συνδέονται στην πράξη κυρίως με τις γυναίκες, διότι όπως παραπάνω αναφέρεται στην ελληνική κοινωνία αυτές έχουν το βάρος της ανατροφής των παιδιών και κάνουν στην πράξη χρήση των σχετικών αδειών. Ποιες όμως είναι οι σκέψεις που μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία ενός συνεκτικού και ισότιμου συστήματος που θα εναρμονίζει την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή;

5. Η δημιουργία ενιαίου, χρηματοδοτούμενου από το Κράτος, ταμείου για την κάλυψη των οικογενειακών βαρών, ως μέσο για την εναρμόνιση της οικογενειακής με την επαγγελματική ζωή

Σε ορισμένα κράτη μέλη της Ε.Ε. παρατηρείται ότι ο κοινωνικοασφαλιστικός κίνδυνος των οικογενειακών βαρών αποσυνδέεται σταδιακά από την ασφάλιση και προσφεύγει στην εθνική αλληλεγγύη, δηλαδή χρηματοδοτείται αποκλειστικά ή κατά μέγα μέρος από τη φορολογία³⁰. Παράλληλα, επιχειρείται ευρύτερη αναδιανομή του εισοδήματος είτε με τη φορολόγηση των παροχών είτε με τη χορήγησή τους με βάση έλεγχο των εισοδημάτων. Η θέση εισοδηματικών κριτηρίων ως προϋπόθεση για τη χορήγηση των οικογενειακών παροχών δεν προβληματίζει, διότι η προσφυγή στην εθνική αλληλεγγύη και ο στόχος της καταπολεμήσεως της φτώχειας συνεπάγονται την απομάκρυνση των οικογενειακών παροχών από την κοινωνική ασφάλιση και τη σύνδεσή τους με την κοινωνική πρόνοια. Εξάλλου, επειδή τα οικογενειακά βάρη εμπίπτουν στο πεδίο περισσότερων τομέων της κοινωνικής πολιτικής (κοινωνική ασφάλιση, πρόνοια, δημογραφική πολιτική, πολιτική για την απασχόληση κ.λπ.) επιβάλλεται να διαφοροποιούνται οι παροχές ανάλογα με τον στόχο που επιδιώκουν και να συνδυάζονται περισσότερα είδη παροχών, ώστε τελικά να επιτευ-

26. Η ίδια ιδέα βρίσκεται στη βάση της συμμετοχής του/της συζύγου στα πράγματα που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του γάμου.

27. Άρθρο 30 του ν.1469/84.

28. Με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού που έχει υιοθετηθεί από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) το 1989, έχει κυρωθεί από 191 κράτη μεταξύ των οποίων και από την Ελλάδα με τον ν. 2101/92, αναγνωρίζεται η νομική θέση του παιδιού και τα δικαιώματά του σε διεθνές επίπεδο. Στο άρθρο 26 αναφέρεται ότι: *1. Τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια και ασφάλιση και παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους. 2. Τα ωφελήματα, όπου είναι αναγκαία, πρέπει να δίνονται, αφού ληφθούν υπόψη οι πόροι και η κατάσταση του παιδιού και των προσώπων που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής τους, καθώς και κάθε άλλη εκτίμηση σχετιζόμενη με την αίτηση παροχής ωφελημάτων που γίνεται από το παιδί ή για το λογαριασμό του. Ο όρος πρόνοια έχει την έννοια της κοινωνικής προστασίας.*

29. Χαρακτηριστικά, το άρθρο 2 παρ. 3 της απόφασης ΥΑΓ1α/1991 του Υπουργού Υγείας προβλέπει ότι σε περίπτωση διαζυγίου το πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα εισπράττει τα πολυτεχνικά επιδόματα που προβλέπονται από τις παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 63 του ν. 1892/90. Το άρθρο 63 παρ. 6 του ν. 1892/90 προβλέπει ότι σε περίπτωση θανάτου της μητέρας ή εγκαταλείψεως των παιδιών της, δικαιούται το πολυτεχνικό επίδομα το πρόσωπο που υποχρεούται να διατρέφει τα παιδιά. Επίσης, η επίσης Γνωμοδότηση του Ν.Σ.Κ. με αρ. 548/2002, καταλήγει ότι οι παροχές για τις πολύτεκνες οικογένειες χορηγούνται στο πρόσωπο που έχει την επιμέλεια του παιδιού, με εξαίρεση τις παροχές που συνδέονται με το πρόσωπο του πατέρα..

30. Ενδεικτικά, στην Κύπρο, στην Τσεχία, στη Δανία, στην Φινλανδία, στην Γερμανία, στην Ισπανία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ουγγαρία, στην Ισλανδία, στην Ιρλανδία, κ.λπ. Βλ. στην ιστοσελίδα του Missoc στο διαδίκτυο, πίνακας IV, στη διεύθυνση <http://europa.eu.int> με επιλογή θεσμικά όργανα, Επιτροπή, Διεύθυνση Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.

χθεί και η εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και η αναδιανομή του εισοδήματος και η αύξηση της γεννητικότητας κ.λπ. Ο συνδυασμός παροχών με και χωρίς εισοδηματικά κριτήρια οδηγεί στην καθιέρωση ενός πλέγματος προστασίας ολοκληρωμένου και κατάλληλου για την αντιμετώπιση των ποικίλης φύσεως αναγκών.

Η δημιουργία ενός αυτοτελούς οργανισμού για τη χορήγηση των χρηματικών παροχών οικογενειακών βαρών³¹ σε όλους τους ασφαλισμένους ή ακόμη και ανεξαρτήτως απασχολήσεως, το οποίο θα χρηματοδοτείται από τη φορολογία, θα ικανοποιούσε το αίτημα για καθολική προστασία³². Η χορήγηση παροχών που θα αναπληρώνουν σε ικανοποιητικό βαθμό το εισόδημα των γονέων από την εργασία για τα πρώτα έτη της ζωής του παιδιού θα άμβλυε τις ανισότητες μεταξύ των οικογενειών των μισθωτών και των μη μισθωτών. Στην περίπτωση που το ύψος της παροχής είναι ικανοποιητικό, τότε οι εργαζόμενοι (κάθε κατηγορίας) δύνανται να επιλέξουν τον χρόνο συνέχισης της επαγγελματικής τους δραστηριότητας και να χρηματοδοτήσουν το μειωμένο ωράριό τους ή την απουσία τους από την εργασία, ή ακόμη και την πληρωμή τρίτου προσώπου για τη φύλαξη του παιδιού και τη συνέχιση της εργασίας τους. Με άλλα λόγια προτείνεται η επέκταση του

καθεστώτος των δημοσίων υπαλλήλων σε όλες τις οικογένειες ακόμη και στους μη εργαζόμενους και η χρηματοδότησή του κατά κύριο λόγο από τη φορολογία³³. Έτσι, δεν θα υπάρχει αντικίνητρο στην απασχόληση των γυναικών ούτε το φαινόμενο των οικογενειών δύο ταχυτήτων.

Περαιτέρω, οι χρηματικές παροχές που αναφέρονται στα παιδιά πρέπει να καταβάλλονται στο πρόσωπο που έχει την υποχρέωση διατροφής, ώστε να προστατεύονται αποτελεσματικά τα δικαιώματά τους και σύμφωνα με τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας. Αλλά και οι σύζυγοι που είναι έμμεσα ασφαλισμένοι θα έπρεπε να δικαιούνται να αξιώνουν όσες οικογενειακές παροχές δικαιούνται, ώστε να μην υπάρχει αδικαιολόγητη διαφοροποίηση μεταξύ των άμεσα και έμμεσα ασφαλισμένων.

Οι σκέψεις αυτές χρήζουν περαιτέρω οικονομοτεχνικής και νομικής επεξεργασίας και διατυπώνονται ως βάση για προβληματισμό και για την έναρξη ευρύτερου κοινωνικού διαλόγου με θέμα την εναρμόνιση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής ανδρών και γυναικών. Οι σχετικές αποφάσεις έχουν κατ' εξοχήν πολιτικό χαρακτήρα, διότι αναφέρονται στην αναδιανομή δημοσίου χρήματος και στη θέση εθνικών προτεραιοτήτων κατά την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής.

31. Το ταμείο αυτό θα χορηγεί το σύνολο των οικογενειακών παροχών σε χρήμα (π.χ. ειδικές χρηματικές παροχές για την ανατροφή παιδιού με αναπηρία κ.λπ.)

32. Τέτοιο ταμείο προβλέπεται στην Ισλανδία για τις άδειες με αποδοχές λόγω μητρότητας, πατρότητας κ.λπ. Επίσης, στο Λουξεμβούργο λειτουργεί Εθνικό Ταμείο για τις οικογενειακές παροχές. Βλ. στην ιστοσελίδα του Missoc ό.π.

33. Η μεμονωμένη χρηματοδότηση ενός ασφαλιστικού κλάδου με προσφυγή στην εθνική αλληλεγγύη δεν αλλοιώνει ουσιαστικά τη μορφή του ελληνικού κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος, διότι ο συγκερασμός της αρχής της αλληλεγγύης με την ανταποδοτική αρχή κρίνεται συνολικά και όχι ανά ασφαλιστικό κλάδο.

Παρέμβαση της τ. Γ. Γραμματέως Ισότητας κ. Έφης Μπέκου

Θα ήθελα από την πλευρά μου να κάνω ένα σχόλιο. Να μην επιμένουμε στη σύνδεση της εναρμόνισης με τα ζητήματα του δημογραφικού. Φοβάμαι ότι το γυναικείο κίνημα και ο φεμινισμός, στην ευρύτερη φιλοσοφική, θεωρητική και κοινωνική του τεκμηρίωση, θα μπει σε κινδύνους, σε μια εποχή όπου μεγάλη κινητικότητα πληθυσμών, διαπολιτισμικές νέες ταυτότητες και νέες μίξεις και επιρροές υπάρχουν και στον ευρωπαϊκό αλλά και στο διεθνή χώρο. Κυρίως νομίζω ότι πρέπει να μας ενδιαφέρει ο συνδυασμός και η σχέση της εναρμόνισης επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων με την αρχή και την ιδέα της ισότητας των φύλων.

Σε ό,τι αφορά αυτό το κομμάτι εγώ θα ήθελα να θέσω δύο ερωτήματα διευκρινιστικά, στην κ. Σηλιωτοπούλου, την πολύ σημαντική εμπειρογνώμονα για τα θέματά μας, που αναφέρθηκε στο ζήτημα του αυτοτελούς δικαιώματος. Έχουμε δύο γονείς στο δημόσιο τομέα, και υποθέτουμε ότι επεκτείνεται το μέτρο, και υπάρχει μητέρα και πατέρας. Για το 9μηνο. Αυτό σημαίνει ως προς την αυτοτέλεια του δικαιώματος, ότι στο ίδιο χρονικό διάστημα, ταυτοχρόνως, ή όταν είναι αυτοτελές το δικαίωμα μπορεί να εννοείται ταυ-

τοχρόνως εκτός εάν δεν είναι κατά προτεραιότητα, δηλ. αν δεν το θέλει η μητέρα να το πάρει ο πατέρας. Άλλο το ένα και άλλο το άλλο.

Και επίσης ήθελα να ρωτήσω εσάς κ. Παπαρηγοπούλου, εάν αυτό στο οποίο αναφερθήκατε, στο κατά τεκμήριο, αυτό το κατά τεκμήριο το λέτε επειδή οι μητέρες προηγούνται ποσοτικά ή δεν θεωρείτε την αυτονομία του δικαιώματος ως κάτι που αφορά στην έννοια της γονεϊκότητας και της πατρότητας με ένα πιο ουδέτερο χαρακτήρα απ' ότι η μητρότητα. Επίσης δεν έγινε σαφές στην πρότασή σας κατ' αρχήν, υιοθετείτε ή προκρίνετε το εισοδηματικό στοιχείο για την χάραξη πολιτικών και σε αποδέσμευση με το δημογραφικό, ή όχι το εισοδηματικό αλλά ένα ταμείο, ένα κεφάλαιο εθνικό στο επίπεδο των εθνικών κρατών και στην περίπτωση τη δική μας την Ελλάδα, από το οποίο θα υπάρχει μια ισόρροπη, ισότιμη αν θέλετε ή ίση κατανομή επιδομάτων ή κάποιων άλλων παροχών με στόχο να καλύψουμε τις κατηγορίες που δεν καλύπτονται σήμερα, δηλαδή αγρότες ή αυτοαπασχολούμενους. Εισάγεται και το στοιχείο το εισοδηματικό στην πρότασή σας;

- Παρέμβαση έκανε και η κ. Ρέα Γκούβερη, μέλος του Δ.Σ. της ΓΣΕΕ και υπεύθυνη της Γραμματείας Γυναικών της ΓΣΕΕ.
- Γραπτή παρέμβαση απέστειλε αργότερα και ο κ. Βασίλης Τζεβελέκας, πολ. μηχανικός, τ. Γεν. Γραμματέας Ε.Μ.Π.

Παρέμβαση της κ. Σούλας Παναρέτου Α' Αντιπροέδρου Σ.Δ.Γ.

Πρέπει να ευχαριστήσουμε τις ομιλήτριες για το πλήθος των τεκμηριωμένων στοιχείων που κατέθεσαν στο τραπέζι, και διότι θα μας χρειαστούν όλα αυτά, και αυτή η συζήτηση γίνεται εξαιρετικά επίκαιρη διότι πάλι απ' ότι είδατε υπάρχουν σχεδιασμοί για το ασφαλιστικό (θα το ονόμαζα ασφαλιστική αντιμεταρρύθμιση). Θα ήθελα όμως να καταθέσω μια ανησυχία για να την πάρουμε υπ' όψη και να δούμε πώς είναι δυνατόν να σχεδιάσουμε την αντίδρασή μας.

Διάβασα προχθές μια δυσάρεστη είδηση. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σύσσωμο, με ελάχιστες εξαιρέσεις, εψήφισε για τη δυνατότητα εβδομάδας εργασίας 65 ωρών. Αυτό, όταν υπάρχει κεκτημένο δικαίωμα από το 1919 ότι το ανώτατο όριο της εβδομάδας είναι 48 ώρες, και όταν ξέρουμε ότι υπάρχει εκστρατεία ολόκληρη για το 35ωρο. Θέλω λοιπόν να ρωτήσω, σε περίπτωση που έχουμε τέτοιες εβδομάδες, θα ακολουθήσει η κοινωνία και θα προσαρμόσει τις δομές διευκόλυνσης της προστασίας των παιδιών; Αναφέρομαι στους βρεφονηπιακούς παιδικούς σταθμούς που ήδη είναι σε ανεπάρκεια, και που έχουν περάσει βέβαια στην τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου βαθμού, με ότι αυτό συνεπάγεται, με τις δυσκολίες που έχει δηλαδή να στηρίξει αυτόν τον τομέα, όχι μόνο όπως υπάρχει, αλλά και στην προοπτική της ανάπτυξης, επέκτασης κλπ.

Άρα λοιπόν έχουμε ένα σοβαρότατο πρόβλημα. Βέβαια, επειδή εδώ χρειάζεται συναπόφαση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Συμβουλίου και Επιτροπής, δεν ξέρω αν τελικά θα ισχύσει αυτό το μέτρο. Όμως είναι πάρα πολύ σοβαρό και πάμε πάρα πολύ πίσω. Δηλαδή πώς θα προωθήσουμε εμείς την ισότητα; Και υποτίθεται ότι η συμφιλίωση εργασιακών και οικογενειακών υποχρεώσεων προϋποθέτει κάποιες σταθερές, έτσι δεν είναι; Ένα ωράριο ξεκαθαρισμένο. Η ελαστικοποίηση χτύπησε πια κόκκινο.

Το **δεύτερο** σημείο το οποίο είναι πάρα πολύ σημαντικό και πρέπει να το πάρουμε υπ' όψη, είναι ότι αυτή τη στιγμή ο ελεύθερος και ανόθευτος ανταγωνισμός από το πεδίο της οικονομίας έχει περάσει πλέον στις δημόσιες υπηρεσίες. Δηλαδή στο σκληρό πυρήνα του δημόσιου τομέα που είναι η υγεία, η παιδεία, η κοινωνική ασφάλιση. Για να μην αναφερθούμε τώρα στις κοινωφελείς υπηρεσίες, ας πούμε το νερό, την ηλεκτρική ενέργεια, τις μεταφορές, τις τηλεπικοινωνίες. Που σημαίνει ότι αυτή τη στιγμή έχουμε μια προϊούσα ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση αυτών των υπηρεσιών, και σας παρακαλώ πολύ να αναρωτηθούμε

πού θα σταθούμε από δω και πέρα. Πού θα ακουμπήσει η ισότητα.

Και τώρα βλέπω και το δημογραφικό. Έχουμε μια δημογραφική κάμψη. Μα κάθε χώρα που περνάει σε τροχιά ανάπτυξης έχει δημογραφική κάμψη, και δεν πρόκειται αυτό να λυθεί εύκολα. Όμως βλέπω ότι από όλους τους παράγοντες που επιδεινώνουν το ασφαλιστικό, απολυτοποιείται το μέγεθος του δημογραφικού. Είναι έτσι όμως; Έχουμε λυθεί όλα τα άλλα προβλήματα; Και τα ασφαλιστικά και τα εξασφαλιστικά; Και έχει διορθωθεί η γωνία όρασης με την οποία βλέπουμε το ασφαλιστικό; Γιατί το βλέπουμε με ταμειακά κριτήρια, δεν το βλέπουμε με την αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Όσο περνάει ο καιρός βλέπουμε όλα τα μεγέθη σαν ανταλλάξιμες ποσότητες και όχι σαν άυλες ποιότητες όπως είναι ορισμένες αρχές στις οποίες πιστεύει το κίνημά μας. Άρα λοιπόν, αφού δεν έχουμε επιλύσει το γεγονός ότι υπάρχουν ένα εκατομμύριο ανασφάλιστες εργαζόμενες, (αυτά λένε τα συνδικάτα, τα διαβάζουμε, ένα εκατομμύριο ανασφάλιστη εργασία, και ημεδαποί και αλλοδαποί), δεν έχει λυθεί το θέμα της τριμερούς χρηματοδότησης, δεν έχει λυθεί η ανεργία, η οποία είναι πάρα πολύ μεγάλη, πώς περιμένουμε να λύσουμε το ασφαλιστικό μόνο με το δημογραφικό; Διάβασα παλαιότερα σε μια μελέτη του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, ότι αν πέσει κάτω από 7% η ανεργία σώζεται το ασφαλιστικό και δεν χρειάζονται άλλα μέτρα.

Έχουμε λοιπόν επιλυθεί όλα αυτά, για να πούμε ότι φταίει μόνο το δημογραφικό; Το οποίο υπάρχει σαν πρόβλημα, και εγώ λέω ότι πρέπει να το δούμε αυτοτελώς. Αλλά δεν είναι αυτό το οποίο απολυτοποιείται τώρα και υπάρχει όλη αυτή η ιδεολογία «γεννάτε γιατί χανόμαστε». Θέλω να πω δηλαδή ότι έτσι όπως τα πράγματα προσεγγίζονται, δεν πρόκειται να έχουμε βελτίωση των όρων. Άρα λοιπόν πρέπει να δούμε στους σχεδιασμούς ως κίνημα, τι πρέπει να απαιτήσουμε, και εγώ πάρα πολύ καλά άκουσα αυτό και συμφωνώ απόλυτα ότι δεν πρέπει να επιτρέπουμε επιδείνωση, γύρισμα προς τα πίσω και άρση των κεκτημένων.

Βέβαια η πείρα μας λέει μέσα στο κίνημα ότι για να διατηρήσουμε τα κεκτημένα πρέπει να ζητάμε επί πλέον διεύρυνση των δικαιωμάτων, για να διατηρήσουμε και αυτά τα οποία έχουμε. Αλλά θέλω να πω ότι τουλάχιστον θα έχουμε μία γραμμή πέρα από την οποία δεν μπορούμε να υποχωρήσουμε.